

Staatsbibliothek zu Berlin donderdag 19 juni 2014

Het moet een ironische speling van het lot geweest zijn die mij, beheerder van amper 250 vierkante meter volgepropte educatieve bibliotheek in Antwerpen, als verslaggever aanwees van ons bezoek aan de grootste wetenschappelijke bibliotheek van heel Duitsland.

Groter kon de tegenstelling niet zijn. Wellicht juist daarom heb ik met ontzettend veel vakgenooten genoten van de uiteenzetting van Frau Angela Stolpe, medewerkster van de afdeling collectiebeheer, in de Staatsbibliothek zu Berlin. Zij slaagde er wonderwel in de bibliotheek van bij zijn oorsprong tot nu tot leven te brengen en dit ondanks het feit dat we voor openingstijd, in de wachtende leegte van een publieksgebouw, ons bezoek moesten afleggen.

De Staatsbibliothek zu Berlin bestaat uit twee gebouwen: het oudere gebouw "Unter den Linden" (1661) en het nieuwere gebouw dat de officiële naam "Staatsbibliothek zu Berlin" draagt. Wij hebben enkel het laatste gebouw bezocht en daarover gaat dit verslag.

Architectuur

Frau Stolpe startte de rondleiding met een heldere uiteenzetting van de bouwprincipes van de architect, Hans Scharoun. Hij was een bekende Westduitse architect en ontwierp o.m. ook de bekende Philharmonische concertzaal van Berlijn. Bij het ontwerpen van de Staatsbibliothek stond de idee centraal dat het gebouw een vloeiende beweging moest tonen en een grote open ruimte moest vormen. Daar is hij op miraculeuze wijze in geslaagd.

Het gebouw werd in 1964 ontworpen en pas in 1978 geopend. Zo veel tijd had men nodig om de complexe bouwplannen tot een goed einde te brengen. De vele verdiepingen grijpen voortdurend op mekaar in maar staan open naar mekaar toe. Verder doorkijken naar bijna alle hoeken van het gebouw blijft daardoor mogelijk. Dit biedt een weelde aan cross-perspectieven en afwisseling, privé-settings naast grotere open vlakken.

Heel speciaal ook zijn de fijn afgewerkte wenteltrappen die met een natuurlijke snelle sierlijkheid naar beneden komen alsof het zo moet zijn en niet anders. Een noodzakelijke elegantie en soepelheid gecreëerd door het samenspel van de gebruikte bouwmaterialen en de architectuur.

Voor het geheel heeft hij zich, naar men zegt, laten inspireren door scheepvaartelementen. Inderdaad herkent men hier en daar ronde vensters en andere scheepvaartattributen. Hoewel. De grote lampschelpen die voor het gefilterde licht zorgen boven aan het plafond lijken mij eerder massaal neergedaalde ufo's uit de cartoons uit dezelfde tijdsgeslacht als het gebouw. Fantasievolle creaties zoals de verlichting worden strak gecombineerd met de functionaliteit van nieuwe materialen.

Hoewel zijn ontwerp uit de late jaren 60 dateert, lang voor de massale intrede van de pc's, en de bibliotheekwereld ondertussen enorm geëvolueerd is, spreekt het voor de universaliteit en functionaliteit van zijn ontwerp dat het nog steeds, mits kleinere aanpassingen, zijn doel uitstekend kan dienen.

Een aantal waarden van deze tijd vereisen minimalistische aanpassingen van het gebouw, echter zonder zijn waarde aan te tasten: ecologische voetafdruk beperken, toegankelijkheid voor mensen met een beperking verhogen, enz.

Geschiedenis

De oorsprong van deze bibliotheek gaat ongeveer 350 jaar terug. Het onderscheid met veel andere bibliotheken in Duitsland is dat het beheer ervan vooral in handen van wetenschappers is gebleven doorheen de vele woelige geschiedenisperiodes.

Op deze manier was de bibliotheek er in geslaagd om tegen het begin van de 20e eeuw indrukwekkende collecties op te bouwen, van incunabelen maar ook van muziekgeschiedenis en andere. Om de collecties passend onderdak te bieden, werd het grote huis "Unter den Linden" gebouwd. Dit gebouw is nog steeds in gebruik als de tweede hoofdvestiging van de Staatsbibliothek.

Toen de beheerders de dreiging van WOII zagen naderen, nam men in Berlijn zijn voorzorgen. Men splitste de collecties op en maakte er deelcatalogi bij. Daarna verhuisde men ze systematisch naar andere delen van Duitsland samen met de desbetreffende deelcatalogi.

Vele deelcollecties werden uiteindelijk toch vernietigd door bombardementen en brand en met hen ook de deelcatalogi. Andere collectieonderdelen zijn dan weer gespaard gebleven, sommige zijn spoorloos verdwenen. Na de wapenstilstand zag de wereld er echter niet meer uit zoals voorheen. Sommige collecties zaten nu opeens in Polen en konden niet meer teruggehaald worden. Niet veel later werd Berlijn opgesplitst in 4 sectoren: de Amerikaanse, de Sovjet, de Britse en de Franse bezettingszone. Sommige waardevolle boeken en collecties werden gewoon door de bezetter meegenomen, sommige gingen gewoon in het tumult verloren.

Vele jaren later gaven landen Duitsland verloren gewaande of destijds meegenomen collecties terug. Soms werden collecties na onderhandelingen of door aankoop terug verworven. Doordat ook de eigen collecties verder uitbreidden, had men chronisch onvoldoende plaats in het gebouw "Unter den Linden" en gaf de overheid opdracht tot het bouwen van een nieuw gebouw. Na alle oorlogsellende voor de bibliotheeksector kon de nieuwe lente voor de Staatsbibliothek nu eindelijk doorbreken.

De bibliotheek vandaag

Vandaag vervult de bibliotheek verschillende functies. Ze treedt zowel op als archief, bewaarbibliotheek en voor het publiek toegankelijke wetenschappelijke bibliotheek. De bibliotheek wordt hoofdzakelijk door de overheid gefinancierd en is eigendom van de Stichting "Preußischer Kulturbesitz". Ze verzamelt wetenschappelijk relevante literatuur uit alle talen, tijden en uit alle landen. Het accent wordt op de sociale en de geesteswetenschappen gelegd.

In haar functie van bewaarbibliotheek worden de meeste bewaarcollecties in afgesloten domeinen van de bibliotheek bewaard. Al deze collecties zijn echter zeer goed digitaal ontsloten en kunnen zeer snel opgevraagd en geraadpleegd worden in speciaal daartoe ingerichte ruimtes.

Bij hun opdracht om als archiefbibliotheek zowel nationaal als wereldwijd cultureel erfgoed te verzamelen en duurzaam te bewaren, geven ze veel aandacht aan de bescherming en instandhouding van de materialen. Ze zetten daarvoor alle moderne conservatietechnieken in zodat de beste bewaarvoorwaarden bereikt worden.

Enkele cijfers

- 42.170 oosterse handschriften
- 66.700 bladmuziekstukken
- meer dan 200.000 zeldzame drukwerken
- 1,1 miljoen kaarten en plannen waaronder de grootste gebonden Atlas

Slot

Dit was voor mij een indrukwekkende bibliotheek. Een bibliotheek met veel geschiedenis en een bibliotheek met een hart. We misten in dit geval het perspectief: „de bibliotheek in actie“, wat jammer maar nu eenmaal onvermijdelijk was. Het maakte echter benieuwd naar hoe deze bibliotheek in het alledaagse leven door het huidige publiek gebruikt wordt. Misschien een volgende keer?

Verslag: Isabelle Vandenberg